

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Досліджено різні підходи до трактування сутності поняття «фінансова стійкість». Розкрито комплексну методику визначення фінансової стійкості підприємства. Актуальність дослідження обумовлена необхідністю ефективного управління діяльністю підприємств в умовах сучасного стану економіки, недосконалістю теоретичного, методичного та законодавчого забезпечення ефективного функціонування підприємств.

Ключові слова: фінансова стійкість, аналіз фінансової стійкості, відносні показники, абсолютні показники, поріг рентабельності, запас фінансової стійкості, недостатня фінансова стійкість, надлишкова фінансова стійкість.

ВСТУП

В ринкових умовах основою виживання і стабільного становища підприємства являється його фінансова стійкість. Функціонуючи як суб'єкт підприємницької діяльності, кожне підприємство має забезпечувати такий стан своїх фінансових ресурсів, за якого воно стабільно зберігало б здатність безперебійно виконувати свої фінансові зобов'язання перед діловими партнерами, державою, власниками, найманими працівниками. Поняття “фінансова стійкість” підприємства багатогранне, воно більш ширше від понять “платоспроможність” і “кредитоспроможність”, так як включає в себе оцінку різних сторін діяльності фірми. Фінансова стійкість формується в процесі всієї виробничої діяльності і є головним компонентом загальної стійкості підприємства.

В умовах нестабільної економіки кожний суб'єкт господарювання постійно шукає шляхи підвищення ефективності своєї діяльності. Тому оцінка фінансової стійкості є однією з найважливіших засад діяльності підприємств, яка надає інформацію про фінансові можливості підприємства на перспективу. Вона є необхідною умовою життєдіяльності підприємства й забезпечує високий рівень конкурентоспроможності.

Велике різноманіття підходів до сутності поняття “фінансова стійкість” зумовлює необхідність здійснити глибше дослідження даного поняття і сформулювати комплексне визначення.

Проблему оцінки фінансової стійкості підприємства досліджувало безліч вчених-економістів як вітчизняних, так і зарубіжних, зокрема це Савицька Г.В., Поддєрьогін А.М., Філімоненков О.С., Кривицька О.Р., Грабовецький Б.Є., Бланк І.А., Базілінська О.Я. разом з тим, розмаїття підходів до вирішення зазначеної проблеми пояснюється відсутністю однозначного трактування самого поняття “фінансова стійкість підприємства”.

Метою статті є вивчення теоретичних положень

оцінки фінансової стійкості підприємства та практичних аспектів з урахуванням показників фінансової стійкості в умовах становлення ринкових відносин, а також надання пропозицій щодо її вдосконалення і дослідження проблем, що негативно на неї впливають.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Фінансова стійкість – одна з найважливіших характеристик оцінки фінансового стану підприємства, яка визначає ефективне фінансове управління підприємством.

В економічній літературі існують різні тлумачення фінансової стійкості підприємства. Так, Філімоненко О.С. визначає фінансову стійкість, як стан підприємства, при якому розмір його майна (активів) достатній для погашення зобов'язань, тобто підприємство є платоспроможним [16, с. 344]. Але це визначення є досить вузьким, тому не повністю розкриває дане поняття.

Кривицька О.Р. розглядає фінансову стабільність як результат формування достатнього для розвитку підприємства обсягу прибутку, що є визначальною ознакою його економічної незалежності [9, с. 138].

Грабовецький Б.Є. вважає, що “фінансова стійкість — це надійно гарантована платоспроможність, рівновага між власними та залученими засобами, незалежність від випадковостей ринкової кон'юнктури і партнерів, довіра кредиторів і інвесторів та рівень залежності від них, наявність такої величини прибутку, який би забезпечив самофінансування” [6].

Савицька Г.В. ж так визначає фінансову стійкість підприємства як здатність суб'єкта господарювання функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів і пасивів у мінливому внутрішньому і зовнішньому середовищі, що гарантує його платоспроможність та інвестиційну привабливість у довгостроковій перспективі в межах допустимого рівня ризику [14].

Бланк І.А. головну суть фінансової стійкості визначає як характеристику стабільності фінансового стану підприємства, що забезпечується високою часткою власного капіталу в загальній сумі фінансових ресурсів, які використовуються [4].

© Гапак Наталія Мирославівна, к.е.н., доцент, кафедра економіки підприємства ДВНЗ «Ужгородський національний університет», e-mail: visnyk_uzhnu@meta.ua
Капштан Сабіна Андріївна, студентка 4 курсу спеціальності “фінанси і кредит”, УжНУ

Автор економічного словника Азрилян А.Н. [1, с.987] визначає фінансову стійкість, як комплексне поняття, яке володіє зовнішніми формами прояву, формується в процесі господарської діяльності і знаходиться під впливом різних факторів.

Коробов М.Я. вважає, що фінансова стійкість – це стійкий фінансовий стан підприємства. Відповідно, для того, щоб виявити ступінь фінансової стійкості підприємства необхідно проаналізувати всі показники його фінансового стану [8, с.276].

В економічній літературі існує ще багато різних підходів до визначення суті “фінансової стійкості”. Так, Івахненко В.М. зазначає, що фінансова стійкість відображає збалансованість засобів та джерел їх формування, доходів і витрат, грошових і товарних потоків, оцінюється на підставі співвідношення власного і залученого капіталу підприємства, темпів нагромадження власних засобів внаслідок господарської діяльності, співвідношення довгострокових і поточних зобов’язань, достатності забезпечення матеріальних оборотних засобів власними джерелами [7, с.173].

Тютюнник Ю.М. визначає фінансову стійкість як здатність підприємства функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу активів і пасивів у мінливому економічному середовищі, що гарантує його платоспроможність та інвестиційну привабливість у довгостроковій перспективі в межах допустимого рівня ризику [15, с.351].

Фінансова стійкість підприємства – це такий стан фінансових ресурсів, їх розподіл і використання, який забезпечує розвиток підприємства на основі зростання прибутку і капіталу, при збереженні платоспроможності і кредитоспроможності в умовах допустимого рівня ризику. Найважливішою формою стійкості підприємства є його спроможність розвиватися в умовах внутрішнього і зовнішнього середовища. Для цього підприємство повинно володіти гнучкою структурою фінансових ресурсів і при необхідності мати можливість залучати позикові кошти, тобто бути кредитоспроможним. Кредитоспроможним є підприємство при наявності у нього передумов для отримання кредиту і спроможності своєчасно повернути отриману позику зі сплатою йому відсотку за рахунок прибутку або інших джерел [10]. З даного визначення випливає ще один аспект фінансової стійкості – розвиток підприємства, зростання прибутку та капіталу.

Отже, “фінансова стійкість” досягається за умови виконання конкретних заходів, які націлені на ефективне формування, розподіл і використання фінансових ресурсів, з одночасним збереженням платоспроможності, яка є зовнішнім проявом стійкості підприємства.

Отже, провівши аналіз даного поняття, можна сформулювати таке заключне визначення: фінансова стійкість підприємства – здатність підприємства здійснювати основну й інші види діяльності безперебійно, не зважаючи на ризики й зміни в середовищі бізнесу, які можуть відбуватися в процесі господарської діяльності підприємства.

Оцінювання фінансової стійкості підприємства передбачає проведення об’єктивного аналізу величини та структури активів і пасивів підприємства і визначення на цій основі його фінансової стабільності і незалежності, а

також аналізу відповідності фінансово-господарської діяльності підприємства цілям його статутної діяльності.

Фінансово стійким є такий господарюючий суб’єкт, котрий за рахунок власних коштів покриває кошти, вкладені в активи (основні засоби, нематеріальні активи, оборотні кошти), не допускає невиправданої дебіторської та кредиторської заборгованості і розраховується за своїми зобов’язаннями в зазначений термін [11, с.214].

Фінансова стійкість підприємства залежить від ефективного управління фінансовими ресурсами і визначається оптимальною структурою активів, оптимальним співвідношенням власних і позикових коштів, оптимальним співвідношенням активів та джерел їх фінансування.

Користувачами результатів аналізу фінансової стійкості можуть бути засновники підприємства, його керівництво, ділові партнери та банки. Саме оцінювання фінансової стійкості дозволяє зовнішнім користувачам визначити фінансові можливості підприємства в майбутньому.

Основне завдання аналізу фінансової стійкості полягає у визначенні спроможності підприємства протистояти негативній дії різних факторів (зовнішніх, внутрішніх та непередбачуваних), що впливають на його фінансовий стан [2, с.107].

Оцінюючи фінансову стійкість підприємства, можна зробити певний висновок залежно від мети аналізу:

- власники підприємства (акціонери, інвестори та інші особи, що зробили внески у статутний капітал) віддають перевагу допустимому зростанню частки позикових коштів;
- кредитори (постачальники ресурсів, банки) навпаки – віддають перевагу суб’єктам господарювання з високою часткою власного капіталу.

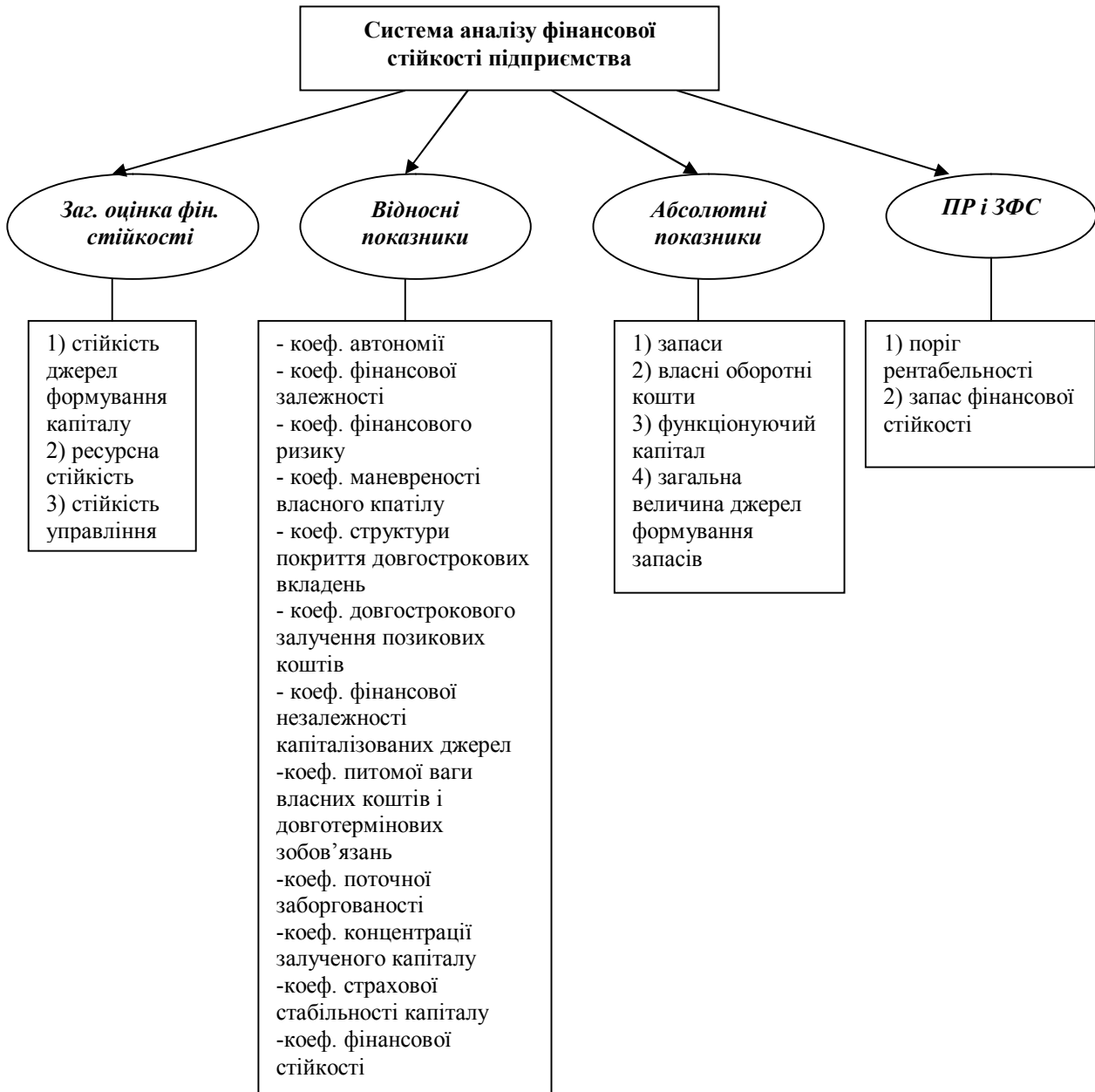
Важливим економічним аспектом є визначення меж фінансової стійкості. Так, недостатня фінансова стійкість може призвести до неплатоспроможності підприємства і відсутності у нього коштів для розвитку виробництва і взагалі діяльності господарюючого суб’єкта. Надлишкова фінансова стійкість також негативно впливає на виробничо-господарську діяльність, оскільки виступає гальмом її розвитку, збільшуючи затрати підприємства надлишковими запасами і резервами [17, с. 87-88].

Як фінансово-економічна категорія фінансова стійкість виражається системою відносних і абсолютних показників. Наявні методики аналізу фінансової стійкості підприємства передбачають проведення досліджень у декілька етапів. Залежно від завдань аналізу і тлумачення поняття «фінансова стійкість» порядок розрахунку показників у різних літературних джерел відрізняються. Але як правило, аналіз проводиться у такій послідовності:

- 1) загальна оцінка фінансової стійкості;
- 2) розрахунок за даними балансу системи відносних показників фінансової стійкості;
- 3) розрахунок за даними балансу системи абсолютних показників, які характеризують забезпеченість запасів джерелами формування і дають можливість визначити відповідний тип фінансової стійкості підприємства;

4) розрахунок за даними звіту про фінансові результати та факторний аналіз порогу рентабельності і запасу фінансової стійкості.

Схематична модель визначення фінансової стійкості підприємства представлена на рис. 1.

Рис. 1 Комплексна методика визначення фінансової стійкості підприємства

* розроблено авторами на основі [15]

Загальне оцінювання фінансової стійкості передбачає визначення: 1) стійкості джерел формування капіталу; 2) ресурсної стійкості; 3) стійкості управління.

Дослідження структури пасиву балансу дає змогу пасиву балансу дає змогу встановити можливі причини фінансової стійкості (нестійкості) підприємства. Так. Збільшення частки власного капіталу за рахунок будь-якого джерела сприяє посиленню фінансової стійкості підприємства. Наявність нерозподіленого прибутку може розглядатися як джерело поповнення оборотних

засобів і зменшення поточної кредиторської заборгованості. Особлива роль аналізу власного капіталу під час оцінювання фінансової стійкості зумовлена його функціями. Статутний і додатковий капітал підприємства дають змогу ефективно організувати процес виробництва продукції, застосувати прогресивні технології, висококваліфіковану робочу силу, посилити позиції на ринку. Величина власного капіталу загалом забезпечує довіру партнерів підприємства, що визначає можливість отримання від них фінансових вкладень в разі необхідності усунення впливу

несприятливих факторів. Незначна частка власного капіталу посилює підприємницький ризик кредиторів.

Аналіз ресурсної стійкості як складової фінансової стійкості включає: рівень співробітництва підприємства із суб'єктами ринкової інфраструктури; ступінь інтегрованості підприємства у системі виробничих відносин; залежність ефективності діяльності підприємства від стану економіки країни;

спроможність підприємства до залучення коштів; контроль грошових потоків.

Стійкість управління (організаційно-функціональної стійкості) аналізується з погляду адекватності організаційної та виробничої структури підприємства вибраній стратегії розвитку та ринковій кон'юнктурі.

Аналізуючи фінансову стійкість необхідно розрахувати комплекс відносних показників (табл. 1).

Таблиця 1 Відносні показники оцінки фінансової стійкості підприємства

№ п/п	Назва показника	Розрахунок (на основі даних ф. №1 «Баланс»)	Нормативне (рекомендоване значення)
1	Коефіцієнт фінансової автономії	ряд.380/ряд.640	> 0,5
2	Коефіцієнт фінансової залежності	Ряд.640/ряд.380	< 2
3	Коефіцієнт фінансового ризику	(ряд.430+ряд.480+ряд.620+ряд.630)/ряд.380	< 0,5 Критичне значення при 1
4	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	(ряд.380-ряд.080)/ряд.380	> 0,5
5	Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень	Ряд.480/ряд.080	Високе значення показника є нормальним
6	Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	ряд.480/(ряд.380+ряд.480)	Зниження
7	Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел	ряд.380/(ряд.380+ряд.480)	Зростання
8	Коефіцієнт питомої ваги власних коштів і довготермінових зобов'язань	(ряд.380+ряд.480)/ ряд.640	-
9	Коефіцієнт поточної заборгованості	ряд.620/ряд.640.	-
10	Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	(ряд.430+ряд.480+ряд.620+ряд.630)/ряд.640	< 0,5
11	Коефіцієнт страхової стабільності капіталу (страхування бізнесу)	Ряд.340/ряд.640	Підвищення
12	Коефіцієнт фінансової стійкості	(ряд.380+ряд.430+ряд.480)/ряд.640	> 0,75

* розроблено авторами на основі [15]

Відповідно до показника забезпечення запасів і витрат власними та позиченими коштами можна назвати такі типи фінансової стійкості підприємства:

1) абсолютна фінансова стійкість (трапляється на практиці дуже рідко) - коли власні оборотні кошти (ВОК) забезпечують запаси (З), а тому підприємство не залежить від банківських кредитів, має абсолютну ліквідність і забезпечує поточну та перспективну платоспроможність.

2) нормально стійкий фінансовий стан - коли запаси забезпечуються сумою власних оборотних коштів та довгостроковими позиковими джерелами

(сума власних оборотних коштів і довгострокових зобов'язань складає функціонуючий капітал – ФК). При цьому, підприємство має нормальну ліквідність і платоспроможність, а також достатньо рентабельною є його операційна діяльність.

3) нестійкий фінансовий стан - коли запаси забезпечуються за рахунок власних оборотних коштів, довгострокових позикових джерел та короткострокових кредитів і позик, тобто за рахунок усіх основних джерел формування запасів і витрат; є недостатньою ліквідність, виникає періодична неплатоспроможність, сповільнюється оборотність

оборотних активів, а тому є потреба у залученні додаткових джерел фінансування. Однак, при цьому є можливість відновлення платоспроможності. Сума функціонуючого капіталу і короткострокових кредитів та позик складає загальну величину основних джерел формування запасів – ЗВ.

4) кризовий фінансовий стан - коли запаси й витрати не забезпечуються джерелами їх формування

і підприємство перебуває на межі банкрутства. Підприємство має хронічну прострочену заборгованість перед кредиторами, а відновлення платоспроможності без санації є майже неможливим [18].

Моделі визначення типу фінансової стійкості подано нижче:

Таблиця 2 Модель визначення типу фінансової стійкості

№ п/п	Показники, надлишок (+) нестача (-)	Тип фінансової стійкості			
		Абсолютна фінансова стійкість	Нормальна фінансова стійкість	Нестійкий фінансовий стан	Кризовий фінансовий стан
1	$\pm \text{ВОК} = \text{ВОК} - 3$	$\pm \text{ВОК} \geq 0;$	$\pm \text{ВОК} < 0;$	$\pm \text{ВОК} < 0;$	$\pm \text{ВОК} < 0;$
2	$\pm \text{ФК} = \text{ФК} - 3$	$\pm \text{ФК} \geq 0;$	$\pm \text{ФК} \geq 0;$	$\pm \text{ФК} < 0;$	$\pm \text{ФК} < 0;$
3	$\pm \text{ЗВ} = \text{ЗВ} - 3$	$\pm \text{ЗВ} \geq 0.$	$\pm \text{ЗВ} \geq 0.$	$\pm \text{ЗВ} \geq 0;$	$\pm \text{ЗВ} < 0;$

*складено на основі [15], [18]

Фінансово-економічні коефіцієнти та абсолютні показники типу фінансової стійкості визначаються за інформацією бухгалтерського балансу і характеризують фінансову стабільність підприємства з погляду співвідношення власних і залучених фінансових ресурсів. Водночас, оцінка фінансової стійкості передбачає аналіз факторів формування показників, які характеризують стабільність функціонування підприємства з позиції забезпечення прибутковості операційної діяльності. Серед цих показників чільне місце посідають поріг рентабельності (ПР) та запас фінансової стійкості (ЗФС), які розраховуються за інформацією звіту про фінансову результати:

$$\text{ПР} = \frac{\text{ПВ}}{\text{КМД}} \quad (1)$$

де, ПВ – постійні витрати;

КМД – коефіцієнт маржинального доходу в операційному доході.

$$\text{КМД} = \frac{\text{МД}}{\text{ОД}} = \frac{\text{ОД} - \text{ЗВ}}{\text{ОД}} \quad (2)$$

де, ЗВ – змінні витрати;

ОД – операційний дохід.

Поріг рентабельності – це вартісний показник, який характеризує суму операційного доходу, що забезпечує повне покриття операційних витрат. Тобто, іншими словами, це вартісне вираження точки беззбитковості підприємства або беззбитковість операційної діяльності підприємства.

Чим менша величина порога рентабельності, тим більш фінансово стійким є підприємство. Проте в умовах суттєвого зростання операційного доходу часто одночасно зростають операційні витрати, а отже, і поріг рентабельності. Тому важливо забезпечити перевищення темпу приросту операційного доходу над темпом приросту порога рентабельності, в результаті чого відбуватиметься зниження частки порога рентабельності в

операційному доході. Тобто, більша частина операційного доходу працюватиме не на покриття операційних витрат, а на одержання прибутку від операційної діяльності.

$$\text{ЗФС} = \frac{\text{ОД} - \text{ПР}}{\text{ОД}} * 100\% \quad (3)$$

Запас фінансової стійкості характеризує максимально допустимий процент зменшення операційного доходу доти, поки операційна діяльність залишатиметься беззбитковою. Він показує рівень захищеності, який є у підприємства на момент розрахунку і яким можна скористатися на випадок несприятливих обставин – зменшення обсягів виробництва чи реалізації продукції. разом з тим, рівень запасу фінансової стійкості визначає захищеність кредиторів і постачальників від можливої несплати підприємством коштів за рахунками.

ВИСНОВКИ

Досліджуючи підходи до визначення суті фінансової стійкості підприємства, умови її досягнення, фактори впливу та проаналізувавши систему оцінки фінансової стабільності можна зробити наступні висновки:

- фінансова стійкість являється основою виживання і стабільного становища підприємства в ринкових умовах господарювання. Це комплексне поняття, яке володіє зовнішніми формами прояву, формується в процесі господарської діяльності і знаходиться під впливом різних факторів;

- поняття “фінансова стійкість” багатогранне. Ця багатоваріантність зумовлена тим, що автори економічної літератури розглядаються фінансову стійкість під різними кутами зору і на різних рівнях – одні в поняття включають лише фінансову стійкість, інші – ресурсну стійкість, стійкість капіталу та стійкість управління і т.д.

- для забезпечення фінансової стійкості, насамперед, підприємству необхідно визначити всі фактори, що діють на його господарську діяльність, з метою запобігання виникненню негативних наслідків їхнього впливу на підприємство в цілому;

- для виявлення рівня незалежності підприємства від зовнішніх джерел, можливості

отримувати прибуток в умовах економічної самостійності, а також вірогідності збереження такого стану підприємства, необхідно проводити аналіз фінансової стійкості за допомогою усієї системи показників.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азрилиян А.Н., Азрилиян О.М., Калашникова Е.В. и др. Большой экономический словарь: 8 тыс. терминов, - М.: Институт новой экономики, 2002, - 1280 с.
2. Базилінська О.Я. Фінансовий аналіз: теорія і практика. Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 328 с.
3. Білик М.Д., Павловська О.В., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2005. – 592 с.
4. Бланк И.А. Финансовый менеджмент: учебный курс. – К.: Ника-Центр; Эльга, 2001. – 528 с.
5. Вознюк А.О. Оцінка фінансового стану підприємства як необхідна складова його економічного розвитку / А. О. Вознюк // Всеукраїнський науково-виробничий журнал. Інноваційна економіка. – 2012. - №11. – С.101-105.
6. Грабовецький Б.С. Економічний аналіз. – 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/15840720/ekonomika/ekonomichniy_analiz_-_grabovetskiy_bye
7. Івахненко В.М., Курс економічного аналізу: Навчальний посібник // Київ: Знання-Прес, 2000. – 208 с.
8. Коробов М.Я., Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств, Навчальний посібник. – Київ: «Знання», 2000.
9. Кривицька О.Р. Планування прибутку підприємства при визначенні стратегії його розвитку / О.Р. Кривицька // Фінанси України. – 2005. – № 3. – С. 138-143.
10. Мних Є.В., Ференц І.Д. Економічний аналіз: Навчальний посібник. – Львів: Армія України, 2000.
11. Павловська О.В., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. Фінансовий аналіз: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. – К.: КНЕУ, 2002. – 388 с.
12. Подольська А.О. Фінансовий аналіз: Навч. пос. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 488 с.
13. Рябенко Г.М. Шляхи покращення фінансового стану підприємства / Г.М.Рябенко // Всеукраїнський науково-виробничий журнал / Миколаївський державний аграрний університет. – 2012. – №7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/inek/2012_7/105.pdf
14. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства. – К.: Знання, 2005. – 662 с.
15. Тютюнник Ю.М. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / Ю.М.Тютюнник. – К.: Знання, 2012. – 815с.
16. Філімоненков О.С. Фінанси підприємства: навч. посібник / О.С. Філімоненков. – К.: Кондор, 2005. – 400 с.
17. Шеремет О. О. Фінансовий аналіз: Навч. пос. – К.:Кондор, 2005. – 193 с.
18. Поддєрьогін А.М. Фінанси підприємств: Підручник, 3-тє вид., перероб. та доп. - К.: КНЕУ, 2000. - 460 с.

Одержано 15.03.2014р.